

الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ

سوره مبارکه انعام آیه ۸۲

درس ۲

حکمرانی دفاع و امنیت

نظریه های امنیت ملی ج.ا.ا.

تهیه، تدوین و تدریس:

هادی جمشیدیان

امنیت، جزو اولین نیازهای این
کشور است. باید آن کسانی که
متصدی امور کشورند معنای
امنیت، اهمیت آن و راه‌های
تحصیل **امنیت** برای این کشور را
بدرستی بدانند و بفهمند که **امنیت**
برای کشور چقدر **اهمیت** دارد.

بیانات در صبحگاه مشترک نیروهای نظامی و انتظامی استان کرمان
۸۴/۲/۱۵

نظریه‌های امنیتی

در یک نگاه کلی نظریه‌ها را به لحاظ رویکرد می‌توان به سه دسته‌ی کلی تقسیم کرد:

نظریه‌های

پست پوزیتیویستی

فراساختارگرایان

مطالعات امنیتی انتقادی

مطالعات امنیتی فمینیستی

سازه‌انگاران

نظریه‌های

پوزیتیویستی و سنتی

رنالیسم

لیبرالیسم

مکتب امنیتی جهان سوم

مکتب کپنهاک

مطالعات رئالیستی

تفکر و نگرش امنیتی واقع‌گرایان بر پنج مفروض اساسی پایه‌ریزی گردیده است و این مفروضات در واقع مبنا و پایه رویکردهای امنیتی این رهیافت را شکل می‌دهد.

1. هرج و مرج گونه بودن نظام بین‌الملل:

مراد از این مفروض وجود بی‌نظمی در نظام بین‌الملل نمی‌باشد بلکه به معنای آن است که هیچ‌گونه اقتدار برتری به منظور ایجاد قواعد و رویه‌های قانونی وجود ندارد و حاکمیت ذاتی کشورهاست.

2. گرایش کشورها به کسب و یا حفظ حداقلی از توانمندی‌های تهاجمی نظامی:

کشورها به‌طور بالقوه برای یکدیگر خطرناک هستند.

3. فقدان اعتماد به دیگران:

کشورها هرگز نمی‌توانند از مقاصد سایر کشورها مطمئن شوند. زیرا مقاصد و انگیزه‌ها پایدار نمی‌باشند.

4. بقا موتور محرک کشورها:

اساسی‌ترین انگیزه‌ای که دولت‌ها را به حرکت درمی‌آورد انگیزه بقا است.

5. تفوق منطق راهبردی و عقلانی بر نگرش و رفتار دولت‌ها:

دولت‌ها در مورد چگونگی بقا در نظام بین‌الملل راهبردی فکر می‌کنند. از سوی دیگر دولت‌ها اساساً خردمند هستند ولی در دنیای اطلاعات ناقص عمل می‌نمایند.

مدل امنیتی مطالعات رئالیستی

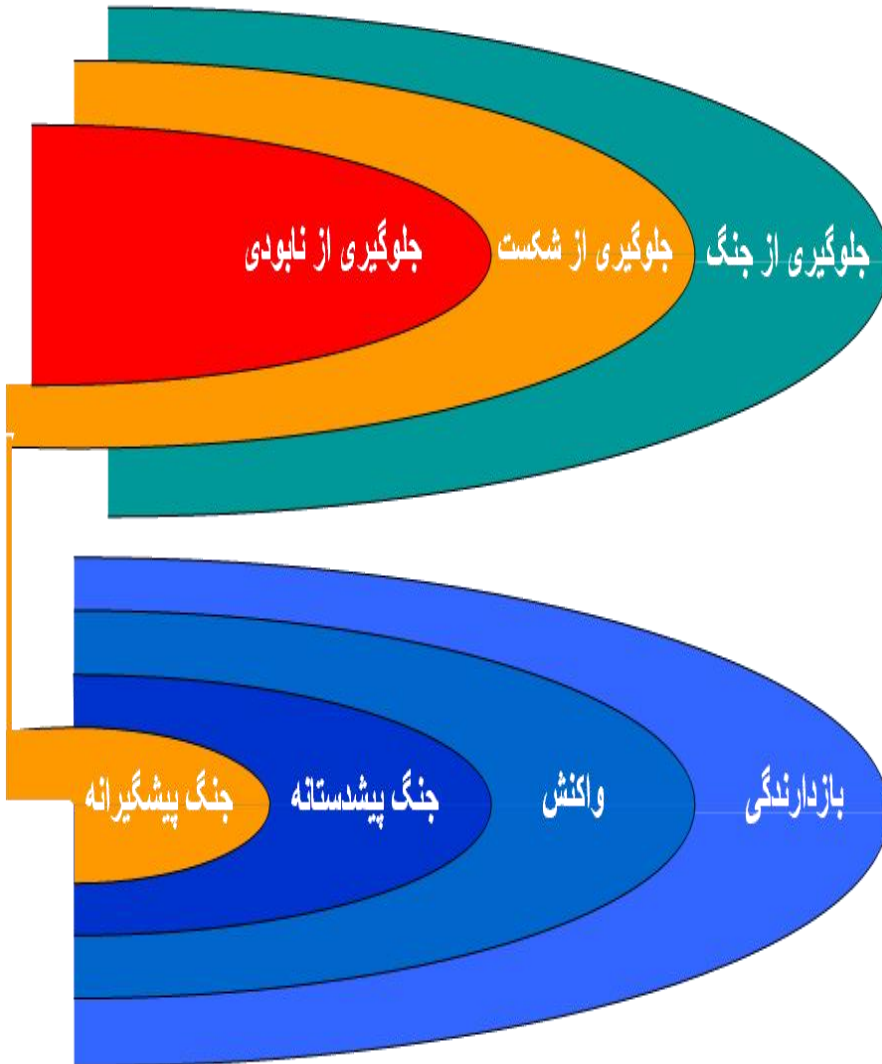
• رویکرد واقع گرایی دارای سه لایه است:

1. جلوگیری از جنگ،
2. جلوگیری از شکست
3. جلوگیری از نابودی

اصول رویکرد تهاجمی از لایه دوم معادله امنیت یعنی جلوگیری از شکست پدید می آید. زیرا رویکرد تهاجمی قائل به جلوگیری از جنگ نبوده و آن را امکان پذیر نمی دانند. بر این اساس **مدل امنیتی در رویکرد تهاجمی** در چهار لایه قابل ترسیم است:

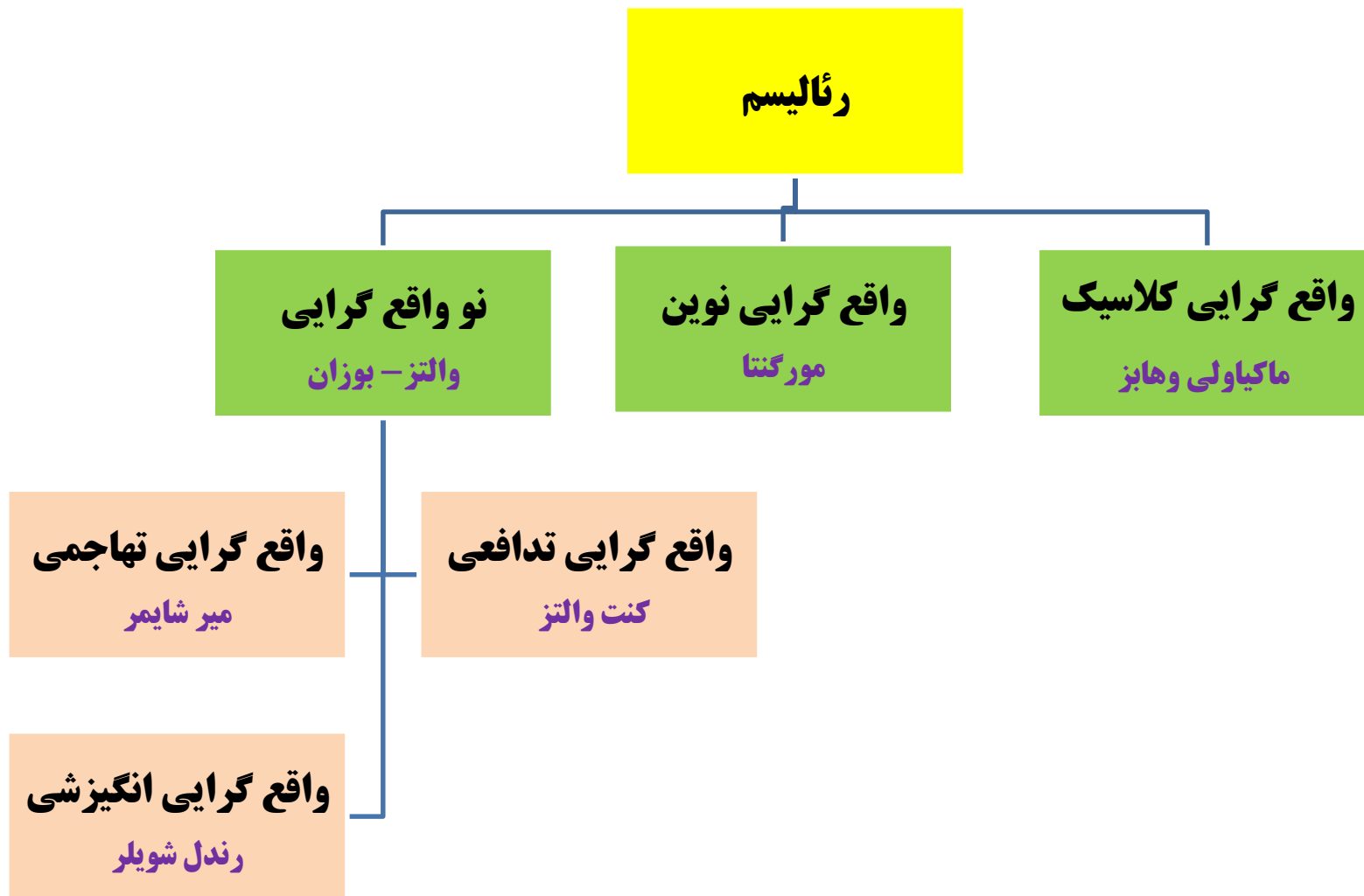
1. لایه اول؛ بازدارندگی
2. لایه دوم؛ واکنش
3. لایه سوم؛ جنگ پیشدستانه
4. لایه چهارم؛ جنگ پیشگیرانه

مدل چهار لایه به معنای مرحله ای بودن نمی باشد بلکه به معنای اولویت بندی استراتژی های بزرگ و تکمیل کنندگی استراتژی های بزرگ مورد نظر نسبت به یکدیگر می باشد.

مطالعات رئالیستی

رئالیسم از ابتدای قرن بیستم تا ۱۹۷۹ و نئورئالیسم از ۱۹۷۹ به بعد تقسیم‌بندی شده‌اند.

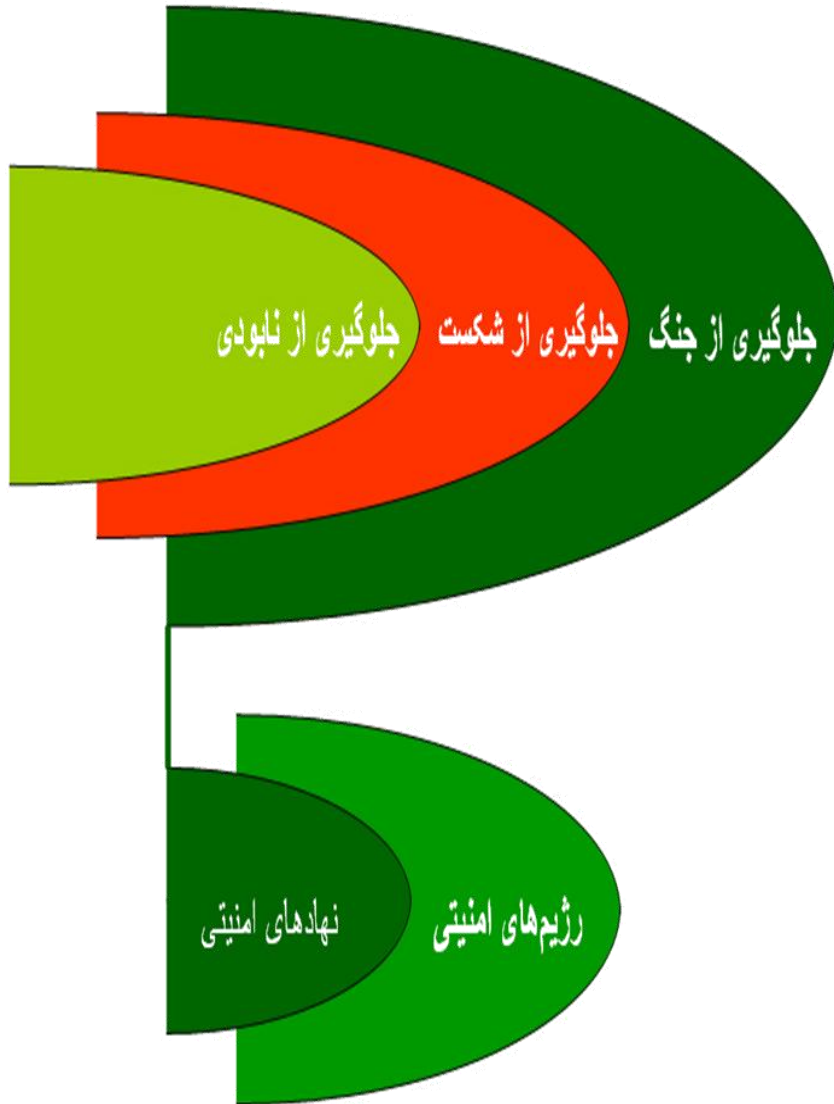

مطالعات امنیتی لیبرالیستی

مبانی:

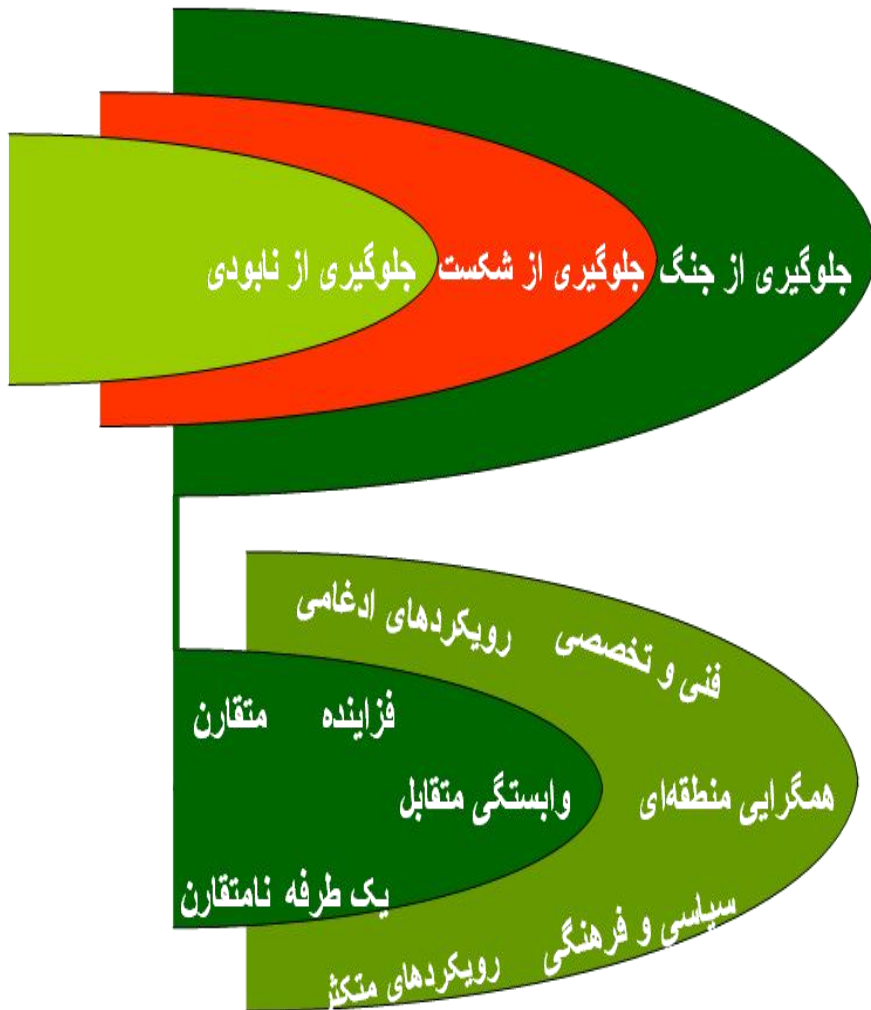
- بر خلاف رئالیست‌ها بر **صلاح** متکی هستند
- ضمن تاکید بر **آناشیک بودن** نظام بین‌الملل اما این وضعیت را غیر قابل اجتناب نمی‌دانند
- برنده میدان جنگ به‌طور مستمر از سوی شکست خوردگان و ناظران به چالش کشیده می‌شود (ایمنی بیشتر فعلی همراه با تهدید و ناامنی آتی است)
- سیاست قدرت حاصل **عقاید** است و عقاید **قابل تغییر** هستند
- درنظم لیبرالی رمز عبور «**آزادی**» است بر خلاف رئالیسم که رمز عبور از آن «**امنیت**» می‌باشد.
- اصل **اعتماد** به کشورهای لیبرال دموکراسی و عدم اعتماد به دیگر کشورها (خودی و غیر خودی)
- اصل **جهان‌گشایی** (توسعه مناطق لیبرالی یا لیبرالیزه شدن کشورها)

مطالعات لیبرالیستی امنیت

- مدل امنیتی **رویکرد امنیت نهادگرا** از لایه اول معادله امنیت یعنی جلوگیری از جنگ منشعب می‌شود
- با توجه به آموزه‌های این رویکرد **جلوگیری از جنگ** که در واقع مدیریت ناامنی مبتنی بر صلح منفی می‌باشد از طریق رژیم‌های امنیتی که عموماً از نهادهای امنیتی زاده شده در لایه اول و خود نهادهای امنیتی در لایه دوم شکل می‌گیرد.
- به این ترتیب این مدل دارای دو لایه می‌باشد و **اقدام نظامی علیه بازیگر شورشگر** نیز در لایه دوم طراحی و به مرحله اجرا درمی‌آید.

مطالعات لیبرالیستی امنیت

❖ مدل امنیتی در رویکرد امنیت متکثر از لایه سوم معادله امنیتی (رئالیستها) یعنی جلوگیری از جنگ منشعب شده است.

❖ دو لایه همگرایی منطقه‌ای و وابستگی متقابل دارد.

❖ لایه اول کشورها از طریق ارتباطات دوجانبه یا چندجانبه و در چارچوب یک نهاد و یا تحت قالب یک رژیم به خصوص و یا همکاری افزایش همگرایی منطقه‌ای را دنبال خواهند کرد.

❖ لایه دوم با ایجاد وابستگی متقابل از بروز جنگ جلوگیری می‌گردد.

مقایسه مکاتب امنیتی

مکتب	امنیت چه کسی؟ یا چه چیزی؟ (مرجع امنیت)	در مقابل چه چیزی؟ (موضوع امنیت)	چگونه؟ (روش امنیت)
رنالیسم	دولت	تهدید خارجی	خشونت
نئورنالیسم	دولت	غالباً تهدید؛ بعضاً آسیب	غالباً خشونت آمیز و بعضاً آرام
لیبرالیسم	جامعه بین‌المللی	آسیب‌پذیری	آرام و تدریجی - در سطح بین‌المللی از طریق همکاری - در سطح داخلی از طریق مشارکت
نئولیبرالیسم	جامعه	غالباً آسیب؛ بعضاً تهدید	غالباً آرام و بعضاً خشن

نظریه امنیت در اسلام

چیستی امنیت در اسلام:

واژه **امنیت** در **اسلام** برگرفته از ماده "امن" است که در لغت به معنای ایمنی، بی‌هراسی، اطمینان، آرامش و آسودگی است و بطور کلی در **اسلام امنیت** به معنای عام و وسیع آن یعنی اطمینان و آرامش درونی و از بین رفتن هرگونه ترس و وحشت درونی و بیرونی است.

بعبارت دیگر **اسلام** می‌گوید که در زمان و مکانی که هیچ خوف و ترسی برای انسان نباشد **امنیت** وجود دارد.

اسلام امنیت را مساوی با آسایش زندگی و عمران و آبادانی مناطق مسکونی انسانها تلقی نموده است.

چیستی امنیت در اسلام

امنیت یکی از موضوعات بسیار مهمی است که در قرآن و روایات به گستردگی به آن اشاره شده است در مجموعه ریشه یا کلمه **امن** حدود **۸۷۹** بار در قرآن به کار رفته که از این تعداد **۳۵۸** مورد در آیات مکی و **۵۲۱** مورد در آیات مدنی از این واژه استفاده شده است.

اسلام امنیت را یکی از اصول زندگی و حالتی اجتناب‌ناپذیر در زندگی جمعی و عنصری ضروری در بهره‌وری از مزایا و مواهب حیات و نیز زمینه‌ساز تکامل و ارتقای بشر تلقی کرده و آنرا از مقدس‌ترین آرمان‌های بشری و الهی یاد نموده است.

امنیت در قرآن

- **قرآن کریم** در راستای سعادت جامعه بشری و داشتن جامعه ای **امن**، بر ایجاد اطمینان و آرامش عمومی و عبادت و معنویت تأکید می نماید تا ضمن سپاسگزاری از الطاف خداوند، به عبادت و تحصیل کمال پردازند.
- از نگاه **قرآن** امنیت وسیله و زمینه برای اهداف متعالی انسانی و وصول به درجات قرب و کمال و استفاده مطلوب از فرصتهاست.
- در یک نگاه و منظر واقع بینانه، بسیاری از آموزه‌ها و تعالیم اسلامی به صورت مستقیم و یا غیرمستقیم با مساله مهم «امنیت» در ارتباط است.
- یکی از برکات و حسنات ایمان مذهبی، برخورداری شخص مؤمن و یا جامعه مؤمنان از امنیت است. چنان که بسیاری از دستورات و توصیه‌های اخلاقی دین مانند خوش خلقی و خوش رویی و خوش گویی و خوش بینی نسبت به دیگران در همین راستا قابل ارزیابی است.

امنیت در قرآن

برای مفهوم "امن" معانی متعددی در قرآن ذکر شده است ، که از آن جمله است:

۱. **عدم خوف:** برای مثال مسجدالحرام محل **امن** - حتی برای کسی که مستحق مجازاتی است - شمرده شده است تا این که از آن بیرون رود:

فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَّقَامُ إِبْرَاهِيمَ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا (آل عمران : ۹۷)

۲. **تصدیق:** چنان که در آیه **الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ** (بقره : ۳) ایمان به معنی تصدیق است.

۳. **طمأنینه:** چنان که قرآن می گوید:

فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَأذْكُرُوا اللَّهَ كَمَا عَلَّمَكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ (بقره : ۲۳۹)

یعنی هر گاه از دشمنان خود در امان بودید و طمأنینه و آرامش داشتید، آن گونه نماز به جای آورید که به شما آموزش داده شد.

امنیت در قرآن

۴. **عدم خیانت:** که یکی از صریح‌ترین معانی واژه “امن” است:

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا (نسا: ۵۸)

یعنی این که خدا به شما دستور داده است امانت را به اهلش بازگردانید و در امانت خیانت نکنید. در سنت شریف نبوی “امن” و “خیانت” دو طرف نقیض هستند.

۵. **پناه دادن:** چنان که در قرآن آمده است:

وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّىٰ يَسْمَعَ كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُ

در این آیه مفهوم مرادف “امن” یعنی مفهوم “اجاره” پناه دادن به کار رفته است.

امنیت در قرآن

. چنانچه در آیه ۵۵ سوره مبارکه نور آمده امنیت نویدی است که به جامعه در پرتو ایمان و عمل صالح داده می‌شود.

«وَعَدَاللّٰهُ الَّذِيْنَ آمَنُوْا مِنْكُمْ وَّعَمِلُوْا الصّٰلِحٰتِ لِيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْاَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَّ لِيُمْكِنَنَّ لَهُمْ دِيْنَهُمُ الَّذِي ارْتَضٰ لَهُمْ وَّ لِيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ اٰمِنًا يَعْبُدُوْنِيْ لَآ يُشْرِكُوْنَ بِيْ شَيْئًا.»

خداوند به کسانی از شما که ایمان آورده و کارهای شایسته کرده‌اند وعده داده است که حتماً آنان را در آن سرزمین جانشین خود قرار دهد همان‌گونه که کسانی را که پیش از آنان بودند جانشین خود قرار داد و آن دینی را که برای‌شان پسندیده است به سودشان مستقر کند و ترسشان را به امنیت و ایمنی مبدل گرداند.

امنیت در کلام معصومین

الف- پیشوایان معزز اسلام در خصوص امنیت بسیار سخن گفته‌اند که بعضی از آنها به شرح ذیل است:

۱) رسول گرامی اسلام (ص) فرمود: «نعمتان مکفورتا: الآمن و العافیه» (مجلسی، جلد ۷۸، ۱۷۰)

دو نعمت است که ارزش آن بر مردم پوشیده است، یکی نعمت امنیت و دومی نعمت سلامتی.

۲) امام صادق (ع) فرمود: «خمس خصال من فقد منهن واحده لم یزل ناقص العیش، زایل العقل، مشغول القلب فأولها صحه البدن و الثانیه الآمن و...» (همان، ج ۴، ۱۷۱)

پنج چیز است که حتی اگر یکی از این پنج چیز برقرار نباشد، زندگی ناقص و ناگوار است، عقل نابود می‌شود و مایه دل مشغولی می‌گردد: اولین پنج چیز، سلامتی و دومین آن امنیت است.

۳) امام علی (ع) فرمود: «من استحکمت لی فیه خصله من خصال الخبیر احتملته علیها و اغتفرت فقد ماسواها و لا اغتفر فقد عقل و لا دین، لان مفارقه الآمن فلا یتنها بحیاه مع مخافه و فقد الحیاه و لا یقاس الا بالاموات» (کلینی، ج ۱، ۲۷)

کسی را که آگاه شوم بر یکی از صفات خوب و استوار است، می‌پذیرم و از نداشتن صفات دیگرش در می‌گذرم و صرف نظر می‌کنم، ولی از نداشتن عقل و دین چشم نمی‌پوشم، چون که جدایی از دین، جدایی از امنیت اجتماعی است و زندگی با هراس گوارا نیست و فقدان عقل فقدان زندگی است؛ زیرا بی‌خردان فقط با بردگان مقایسه می‌شوند و بس.

مبانی امنیت در اسلام

۱. **اراده الهی؛** خداوند خواسته است که بندگان در **امنیت** و آرامش باشند.

- فرمان خداوند است که در قرآن و توسط انبیاء همه بندگان را به صلح و سلامتی و پرهیز از خشونت فرا می خواند.
- فلسفه بعثت انبیاء است زیرا هدف بعثت در سایه **امنیت** محقق می شود.
- نظام خلقت با **ناامنی** مغایرت دارد.

۲. **ماهیت انسان؛** زیرا استعدادهای انسان، جز در محیط **امن**، امکان بروز ندارد.

۳. **کرامت انسان؛** طبق آیه «و لقد کرما بنی آدم» زیرا **ناامنی** کرامت و عزت نفس انسان را خدشه دار می کند.

۴. **عقل؛** که حکم می کند انسان به دنبال **امنیت** بوده و آنرا ایجاد کند و در سایه **امنیت** منافعش تأمین می شود.

امنیت مایه قوام و حیات جامعه

اسلام امنیت را شرط حرکت عظیم اجتماعی برای ملت و زمینه‌ساز پیشرفت‌های معنوی و مادی می‌داند و از منظر اسلام می‌توان امنیت را سلامتی و مصونیت از هر تهدیدی دانست.

هر حکومت و جامعه‌ای برای تحقق اهداف خود نیازمند ایمنی از تهدیدات است حکومت اسلامی نیز از این امر مستثنی نیست ما در نظام سیاسی اسلام بر این اعتقادیم و بر ادعای خود دلائلی مستحکم از آیات و روایات داریم که حکومت اسلامی آینه تمام نمای امنیت و تجلی بخش حوزه‌های مختلف امنیتی است.

در اسلام امنیت مایه قوام و حیات جامعه است.

مرجع امنیت در اسلام

اگر بپذیریم منشاء اصلی قدرت خداست و منشاء بعدی قدرت مردم هستند و مرجع امنیت «اسلام» است، با این رویکرد برای تحقق امنیت در اسلام سه رکن لازم است:

➤ **اسلام** (ایمان، معنویت، رشد و تعالی انسان، قرب به خدا)

➤ **امامت** (ولایت، امارت، حکومت، حاکم)

➤ **امت** (ملت، قوم، شیعه و طایفه)

«الاسلام یعلوا و لا یعلی علیه» **اسلام بالاترین است** و هیچ چیز از آن بالاتر نیست یا «ان الدین عند الله الاسلام» مصداق عینی همین اعتقاد است.

مقایسه اجمالی مکاتب رئالیسم و ایده آلیسم و دیدگاه اسلام

نظریه اسلام	نظریه ایده آلیسم	نظریه رئالیسم	ویژگیهای معنا و ذات امنیت
امنیت در اسلام دارای سطوح مختلفی است که از معنوی، فردی و اجتماعی، سیاسی و نظامی، اقتصادی، حقوقی و ... را در بر میگیرد	امنیت به معنای دفع تنش است و در صورت رفع تنشها امنیت حاصل است	امنیت احساسی است که ناشی از ناامنی است و تا وقتی ناامنی است امنیت کامل نداریم	چیستی امنیت
پیوند اخلاق و سیاست، تکلیف گرایی و قرب الهی	تاکید بر وجدان زمینه مندی رفتار، قانون گرایی، کمال گرایی، وظیفه گرایی	ناامنی است که منافع را تهدید می کند	چرایی امنیت
تعادل فطرت و غریزه (تعالی انسان در تمامی حیات دنیوی و اخروی)	تامین اخلاق و آزادی و صلح	رفع ناامنی است	ارزش امنیت
رستگاری و به معبود رسیدن یا عبارتی قرب الهی	ادامه حیات برای تمامی دولتها	بقاست (بقای مادی)	غایت امنیت
شرع و عقل محور	عقل محور	قدرت محور	موضوع امنیت